

І.М. Козубцов, кандидат технічних наук,
старший науковий співробітник
Науковий центр зв'язку і інформатизації
Військового інституту телекомунікацій і
інформатизації Державного університету
телекомунікацій

ОБҐРУНТУВАННЯ ДОСТОВІРНОСТІ ТЕОРІЇ РОЗВИТКУ МЕТОДОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У АСПІРАНТІВ НА ОСНОВІ ПРОБЛЕМНО-ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ

У статті автор обґрунтовує достовірність розробленої теорії розвитку методологічної компетентності у аспірантів. Теорія ґрунтується на фундаментальних основах проблемно-діяльнісного підходу.

Встановлено, що розвиток компетентності відбувається лише в процесі діяльності націленої на самовдосконалення. Тому запропоновано і процес навчання будувати на діяльнісному підході. Забезпечити самовдосконалення метод проблемного навчання.

Ключові слова: методологічна компетентність, теорія, розвиток, аспірант.

Постановка проблеми. Результатом теоретичного дисертаційного дослідження [1] стала розробка теорії розвитку методологічної компетентності аспірантів у системі вищої військової освіти. Шлях наукового пізнання процесу розвитку методологічної компетентності в дисертаційному дослідженні полягав через гіпотезу, яка вірна в припущенні, що ефективний розвиток методологічної компетентності аспірантів системи вищої військової освіти та готовності їх до самостійної організації професійної творчої діяльності можливий за умови рішення часткової наукової гіпотези. Сукупність положень, тверджень і підходів до розвитку методологічної компетентності аспірантів системи вищої військової освіти утворюють загальну теорію розвитку методологічної компетентності аспірантів системи вищої військової освіти.

Рішенням наукової задачі є доведення істинності гіпотези.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Започаткований напрям дисертаційного дослідження [1] є необхідністю вирішити загальну наукову проблему. Фрагмент, який перетинається з раніше вирішеною частковою науковою задачею – це розробка теорії розвитку компетенції у людини. Вчені в попередніх результатах утворили системно-цілісну прогалина, яка не забезпечувала створення умов до адекватного розвитку творчих здібностей

Не вирішеним питанням є часткова наукова задача дисертаційної роботи [1] з розробки теорії розвитку методологічної компетентності у аспірантів на системно-цілісному підході розвитку інтелекту людини [1]. Однак, рішення цієї наукової задачі потребує необхідності обґрунтувати достовірність і наукову новизну розробленої теорії.

Метою статті є обґрунтування достовірності розробленої теорії розвитку методологічної компетентності аспірантів в дисертаційному дослідженні на основі проблемно-діяльнісного підходу.

Виклад основного матеріалу. За вихідну шаблонну структуру та перелік

компонентів теорії ми обрали структуру, яку наводить Г.С. Цехмістрова [2]. При виборі ми керувалися наступними показниками достовірності: позитивною колективною рецензією: Д.М. Стеченко – д.е.н., професор, завідувач кафедри менеджменту та маркетингу в туризмі Київського університету туризму, економіки і права та М.А. Дудченко – д.е.н., професор Київського Інституту міжнародних відносин, Київського Національного університету ім. Тараса Шевченка; рекомендацією Науково-методичною радою Київського університету туризму, економіки і права, протокол №2 від 26.12.2002р; рекомендовано до видання Науково-методичною комісією з напрямку «Туризм», протокол №1 від 23.01.2003 р; рекомендовано Міністерством освіти і науки України як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів (лист від 20.05.03 №14/18.2-869).

В процесі логічних міркувань нами вибудована теорія розвитку методологічної компетентності аспірантів у формі структурної схеми, яку представлено для обговорення в роботі [3]. В цілому, у нас на схемі цікавитиме сегмент, що відповідає за інтелектуальний розвиток методологічної компетентності аспірантів, який представлений одним структурним блоком.

Програма інтелектуального розвитку компонентів методологічної компетентності аспірантів включає такі елементи: цільову, змістовну, планову (навчально-виховний процес), неформальну (навчально-виховну складову) та результуючу складові, психолого-педагогічні умови та ціннісно-світоглядну динамічну наукову картину світу знань. Слід зазначити, що процес розвитку неможливо уявити без першочергового процесу формування, тому нами запропоновано системно-цілісну модель реалізації процесу розвитку методологічної компетентності аспірантів в запропонованій нами теорії [4]. Таким чином, системно-цілісну модель реалізації процесу розвитку методологічної компетентності аспірантів в запропонованій нами теорії можна представити у вигляді наступної структурної схеми (рис. 1).

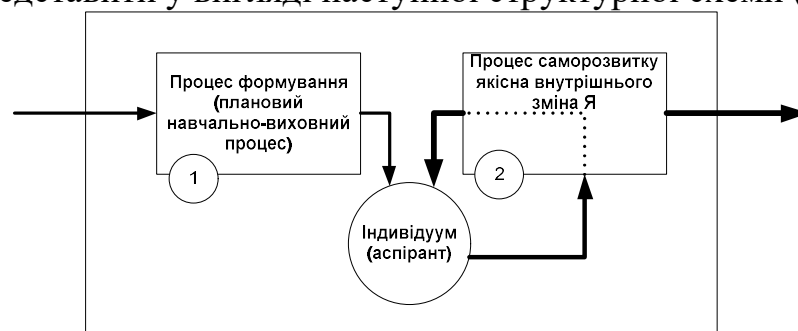

Рис. 1. Структурна схема складових процесів, що реалізуються в теорії розвитку методологічної компетентності аспірантів

Ґрунтуючись на описаних ідеях і творчому підході нами запропоновано функціональну модель теорії, що описується сукупністю процесів №1 та №2, які представлені на структурній схемі (див. рис. 1).

При ретельному огляді, вона має загальну подібність за структурою із наведеною моделлю Н.М. Самарук [5]. Це можна пояснити тим, що в частині структури наші думки з Н.М. Самарук співпали. Як відомо, область

пересікання (співпадіння) думок є переконуючим підтвердженням достовірності запропонованих ідей, що не рідко буває в ході творчого процесу. Однак, в результаті нашого творчого осмислювання було запропоновано уточнення, які в подальшому і визначатимуть її наукову новизну. Наша модель містить структурний блок, який враховує ціннісно-світоглядну динамічну наукову картину світу знань аспіранта. Власне, цей структурно необхідний елемент ми вбачаємо в моделі процесуальних компонентів прикордонної діяльності (рис. 2), яку запропоновано для рішення часткової задачі в галузі прикордонної служби [6].

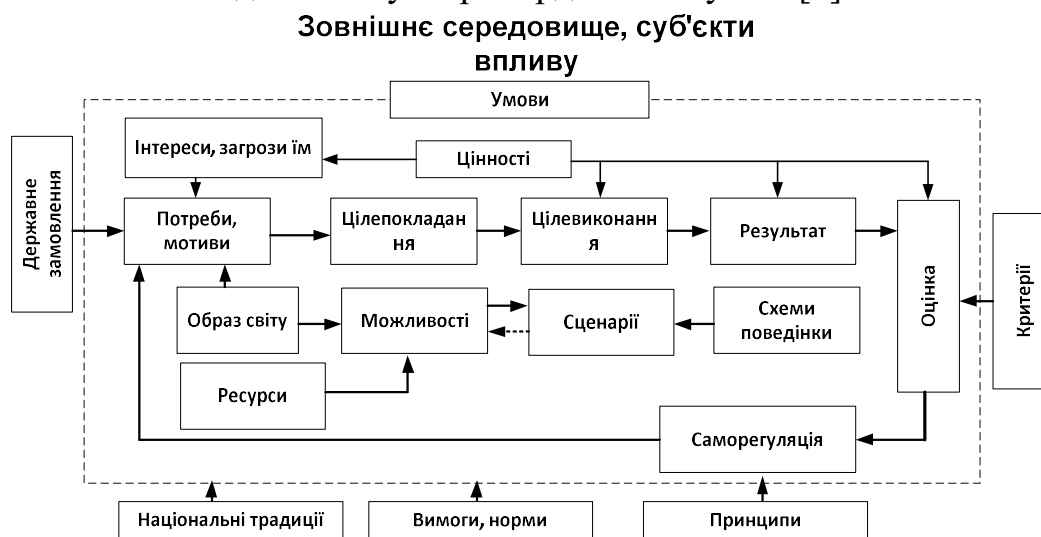

Рис. 1.2. Процесуальні компоненти пограничної діяльності

Унікальність цієї моделі [6] полягає в тому, що автори її адаптували до умови повсякденної професійної діяльності людини в прикордонній службі. Прикордонна служба відноситься до групи спеціальної воєнізованої служби, де також використовуються ті ж самі принципи управління повсякденною діяльністю, що і у військовій сфері. А тому, частка ідеї в частині, що стосується майбутньої специфіки військової діяльності вченого в цілому задовольняє умови адекватності нашої моделі. Ця схема витримує і додаткову апробацію [7]. Автори розробили її на основі вже суспільно відомих компонентів з доповненням важливих в аспекті прикордонної служби Федеральної Служби Безпеки Росії структурних блоків.

Наочніше основні структурні (процесуальні) компоненти діяльності розкриває Д.А. Новиков [8]. Вони ґрунтуються на оригінальній загальній схемі людської діяльності, що на думку К. Маркса має мету, засоби і результат [9], які поділяє на стадії Н.К. Крупська [10, т. 3, с. 354 – 357]. З урахуванням цієї сукупності ідей узагальнена структурна модель людської діяльності представлена на рис. 3 [11].

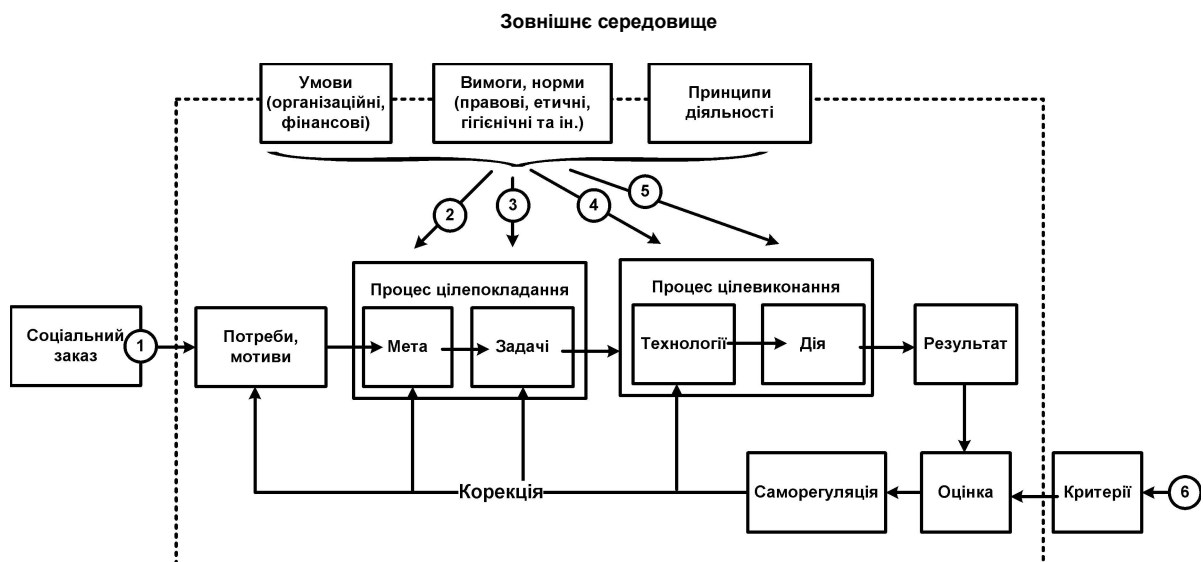

Рис. 3. Структурні компоненти діяльності людини

Відзначимо той аспект, що модель придатна для опису діяльності, як окремої самостійної людини, так і колективної (навчальної). За нашою ідеєю, на рис. 1 структурний блок №1 – це процес керованого науковим керівником навчання аспірантів очевидно є прикладом реалізації колективної діяльності. Колективна діяльність, в такому випадку, матиме систему зворотного зв'язку, який і виконуватиме діагностуючу функцію по визначенню рівня розвиненості (рис. 4).

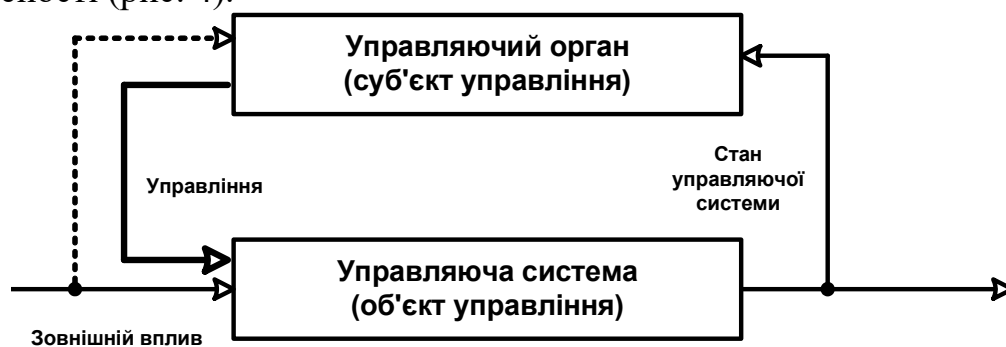

Рис. 4. Структура системи управління в навчальній діяльності

Педагогічна діяльність є складною організованою системою видів соціальної діяльності, спрямованої на ретрансляцію від старших поколінь до молодших усього багатства – накопичених людством знань, матеріальної та духовної культури й досвіду, створення умов для їх особистісного розвитку до виконання визначених соціальних ролей у суспільстві.

Педагогічна діяльність включає педагогічну діяльність педагога та пізнавальну діяльність аспіранта, які в сукупності мають складну структуру. Результатом педагогічної діяльності є актуалізація й розвиток психічних нововведень у викладачів та студентів, а також удосконалення способів їх діяльності. Психологічна наука розглядає її як багаторівневу систему, компонентами якої є мета, мотиви, дії і результат. Дослідження вчених (Н.В. Кузьміна [12], В.О. Сластьонін [13], В.В. Ягупов [14] та ін.)

переконають нас, що в навчально-виховному процесі виявляють себе такі взаємопов'язані функції (види діяльності) вчителя: діагностична; орієнтаційно-прогностична; конструктивно-проектувальна; організаторська; інформаційно-пояснювальна; комунікативно-стимуляційна; аналітико-оціночна; дослідницько-творча. Ці форми індивідуального світобачення традиційно переплелись у навчальних підручниках, стаючи достовірними загальнонауковим знаннями [14]. Натомість Н.В. Якса [15] наводить протилежну структуру педагогічної діяльності (рис. 5), яка має істотну подібність і відмінність від тих, що описують інші дослідники [8, 5, 6]. Ключовою відмінністю між схемами є наявність змісту.

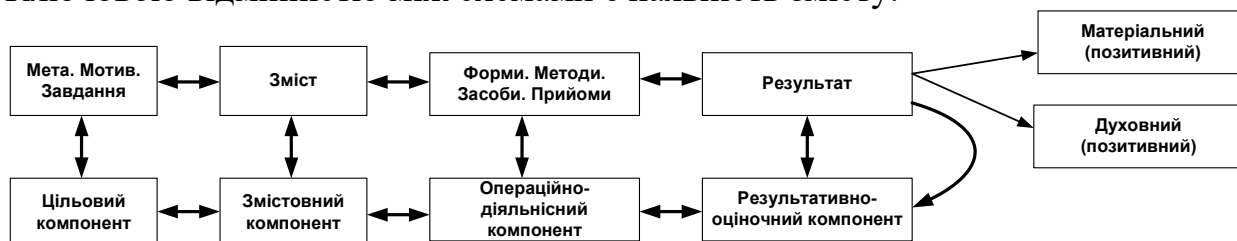

Рис. 5. Структура педагогічної діяльності

Зміст, за словами Н.В. Якса, є специфічним компонентом, що існує лише в педагогічній діяльності. У педагогічному процесі часто визначається межами програм, відповідаючи певними вимогами, у яких закладені цілі діяльності. Щоб здійснювати педагогічну діяльність потрібен інструментарій, за допомогою якого і буде реалізована на практиці ця діяльність. До таких інструментів відноситься пакет документів по дисципліні: тексти лекцій, методики для практичних(семінарських) та лабораторних занять, питання для білетів та самі білети до іспитів, а також джерела літератури. До таких інструментів також відносять певні вміння, форми, методи і засоби. Лише досконале володіння ними, педагог може реалізувати поставлені цілі навчання, виховання, розвитку, змістовного наповнення педагогічної діяльності та підготувати аспірантів до самостійного навчання.

Повертаючись до військової компоненти, то розуміння діяльність більше притаманні абстрактному в широкому змісті прийняття рішення. А будь-яке рішення, яке приймається на будь-якому рівні та у будь-якій сфері діяльності, мають спільні ознаки, що визначаються поняттями „мета → цілі → процес → засоби → результат” і за своєю сутністю є рішенням щодо вибору тієї чи іншої стратегії реалізації діяльності [16]. З огляду на вищезазначене, ми висунули наступну ідею щодо можливості застосування цієї моделі з переліченими структурними компонентами трудової діяльності і для військової компоненти в частині що стосується продуктивної (творчої) організації управлінської діяльності.

Підтвердивши цю гіпотезу, ми таким чином, отримали структурну схему моделі, що реалізовує процес №1 представлений на рис. 1. Вся сукупність структурних блоків є фрагментом реалізації теорії розвитку методологічної компетентності аспірантів в дисертаційному дослідженні (рис. 6).

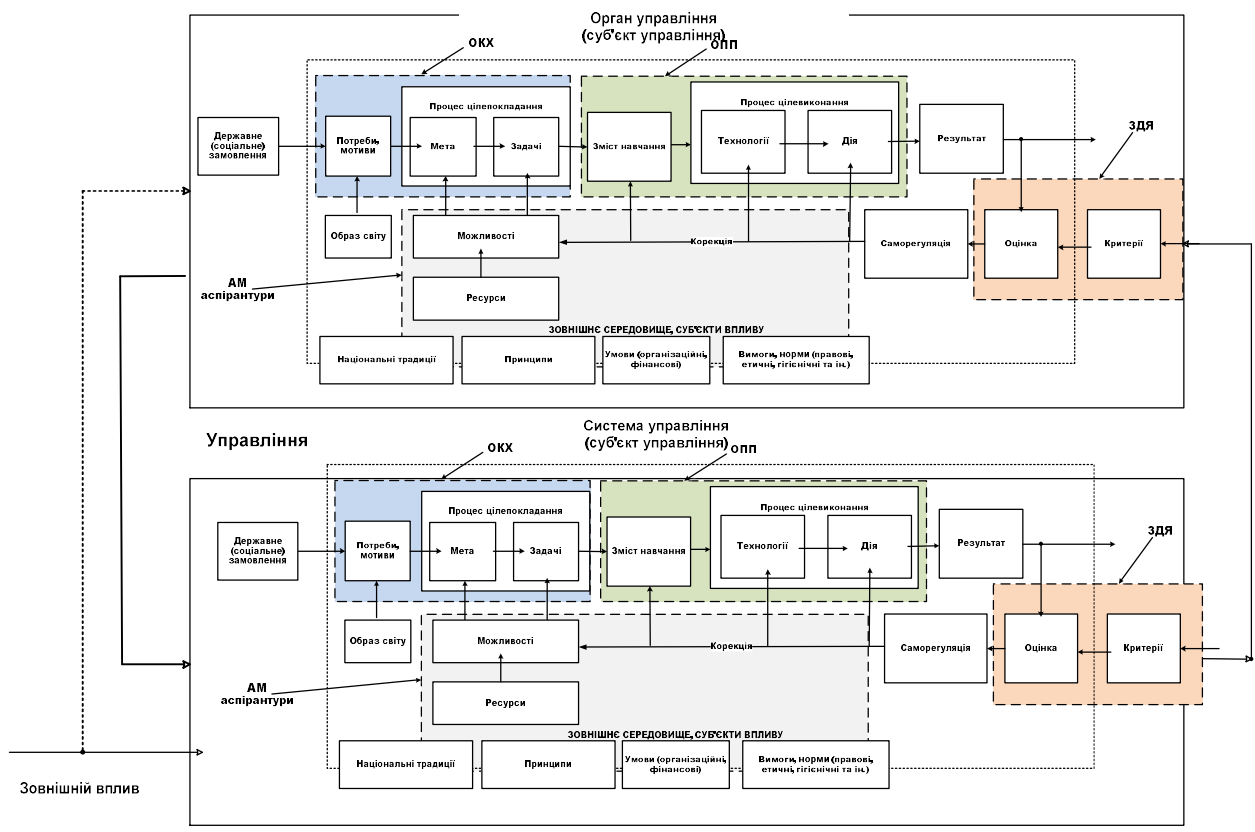

Рис. 6. Структурні компоненти діяльності аспіранта

К. Шереметьєв [17, с. 4] стверджує, що якісний розвиток інтелектуальних здібностей можливий за умови якісної зміни власного Я, тобто за рахунок самовдосконалення людини. Для цього потрібно, щоб мозок аспірантів постійно вирішував яку-небудь проблему, і тільки в цьому випадку відбуватиметься розвиток мозку, тобто утворюватися нові психічні зв'язки. Під розвитком компетентності слід розуміти стійке утворення нових психічних зв'язків, на основі знань, що є вже, шляхом внутрішнього осмисленого перетворення аспірантом в уміння і навички з якістю які відповідають індивідуальним інтелектуальним та психофізіологічним здібностям реалізації психомоторним апаратом людини.

Отже, структурна схема, що реалізує процес №2 представленого на рис. 1, а саме процес розвитку компетентності в результаті інтелектуального самовдосконалення є друга частина фрагменту реалізації теорії розвитку методологічної компетентності аспірантів. Згідно з'ясованої нами структури методологічної компетентності аспірантів у системі вищої військової освіти прийме вигляд представлений на рис. 7.

Отже, нами встановлено нерозривний зміст процесу розвитку методологічної компетентності аспірантів, що ґрунтується на здоровому глузді та включає етапи керованого науковим керівником розвитку та етап саморозвитку аспірантів. Тоді на основі визначених вище основних структурних компонентів теорії розвитку методологічної компетентності аспірантів військових вищих навчальних закладів нами запропоновано деталізація їх у формі функціональної схеми. Результат побудови

представлено на рис. 8. На схемі представлено компонент №1 структура процесу керованого розвитку компетентності аспірантів під час планового навчально-виховного процесу в аспірантурі.

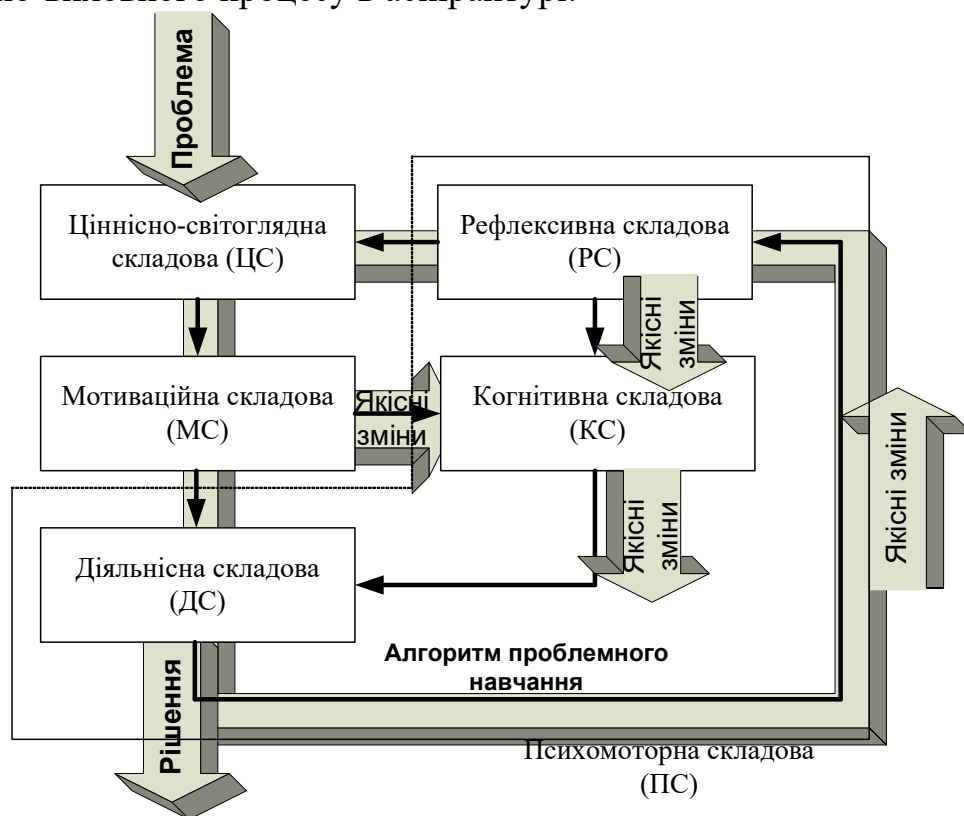

Рис. 7. Функціональна схема процесів реалізації розвитку компетенції ґрунтується на принципі самовдосконалення Я

Процес керованого розвитку відбувається за рахунок активної єдності взаємодії двох суб'єктів – педагога та аспіранта. Відповідно до цього здійснюється ними діяльність – викладання та класичне навчіння.

Вона складається з двох гілок: гілки викладання (педагогом, науково-педагогічними працівниками, науковим керівником) та гілки навчіння та розвитку (аспірант). Перелічені гілки представлені на рис. 8. у вигляді структури взаємодії в процесі розвитку методологічної компетентності аспірантів.

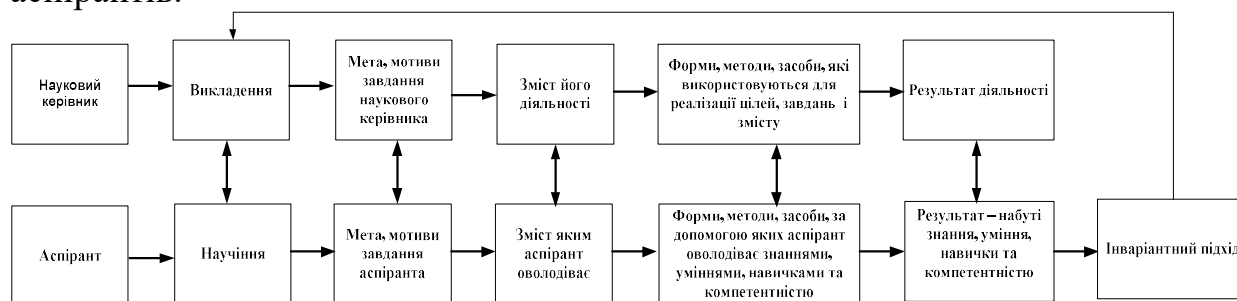

Рис. 8. Структура взаємодії в процесі розвитку методологічної компетентності аспірантів

Розкриємо гілку викладання. В її основу закладено мету, мотиви, завдання, зміст, форми, методи та засоби, які націлені на досягнення цілей

щодо розвитку методологічної компетентності аспірантів. Обов'язковою складовою є діагностуюча.

Розкриємо гілку навчання та розвитку. Вона складається умовно з двох контурів. Перший контур – навчання, в якому відбувається керований процес розвитку. В її основу закладено навчальну мету, мотиви, завдання, зміст, форми, методи та засоби, які націлені на оволодіння методологічною компетентністю з погляду аспірантів. Ці складові формує педагог.

Другий контур – саморозвиток. На відміну від першого контуру мету, мотиви, завдання, зміст, форми, методи та засоби, які націлені саморозвиток методологічної компетентності, формує сам аспірант.

Висновки. Недоречним є виокремлення окремих компетенцій і їх розвиток не розглядаючи їх в системно цілісній єдності. Виявлена нами ця особливість експериментів попередніх дослідників дає підставу стверджувати, що автори їх не перевіряли на предмет відсутності взаємних завад. Про відсутність звірок свідчать наукові статті, де в жодній з них не проведено подібне дослідження. Не знаючи впливу тих чи інших методик на окремі компетенції не можна стверджувати про досягнення успіху в цілому. З логічної точки зору впливає те, що оскільки існують компетенції аспіранта то їх слід системно об'єднати в єдине ціле та під них обрати сукупність навчальних дисциплін з розробкою змісту та наповненням матеріалу. Досі цього не було зроблено.

Дисертаційні дослідження, в яких проводиться розгляд лише однієї компетенції можуть бути доречними і цікавими з погляду педагогіки корекції. В інших випадках потрібно всі дисертаційні дослідження об'єднати (синтезувати) в системно цілісну картину. Оскільки цього не було зроблено, то в результаті ми спостерігаємо результуючу картину попередніх дослідників.

Дискретність публікацій у часі, насиченість і доповнення, за відсутності апріорних даних доречно розглядати як поступовий розвиток філософської думки в напрямку створення і опису моделі професійної компетентнішої трудової діяльності.

Наукова новизна. Подальший розвиток отримала теорія розвитку методологічної компетентності аспірантів в системі вищої військової освіти.

Відмінність цієї теорії від існуючих і визначає її новизну та сутність подальшого розвитку, яка полягає в тому, що в основу теорії розвитку методологічної компетентності аспірантів системи вищої військової освіти на етапі навчання в аспірантурі лягли, як органічна єдність, всі структурно-логічні компоненти (складові): соціально-предметна, мотиваційна, потреби, мотиви, цільоорієнтовна, цільова (мета), завдання (задача), змістова, ціле виконавча, форми навчання, методи навчання, засоби навчання, технології навчання, дія, рефлексивна, діагностуюча, корекція, чітка динамічна наукова картина світу знань аспіранта.

Вона ґрунтується на достовірно відомих і отриманих перевірках у часі та просторі принципах, методах, способах, технологіях, що становлять педагогічну теорію навчальної діяльності з розвитку інтелектуальних здібностей людини, яка реалізована на запропонованій моделі професійної підготовки аспірантів з методологічною компетентністю в системі вищої

військової освіти.

Застосування теорії сприяє випускникам аспірантури підвищити свій кваліфікаційний рівень та готовність до самостійної організації всіх видів творчої професійної діяльності.

Подальші дослідження у даному напрямі доречно зосередити на описі структури методологічної компетенції в зоні ближнього розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Козубцов І.М.* Концепція розвитку методологічної компетентності аспіранта військового вищого навчального закладу / І.М. Козубцов // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України : електрон. наук. фах. вид. / Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Богдана Хмельницького. – Хмельниц.: 2014. – №1. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadps_2014_1_6.pdf.
2. *Цехмістрова Г.С.* Основи наукових досліджень. Навчальний посібник / Г.С. Цехмістрова. – Київ: Видавничий Дім «Слово», 2004. – 240 с. – ISBN 966-8407-10-5.
3. *Козубцов И.Н.* Структура построения научно-педагогической теории развития методологической компетентности у аспирантов [Электронный ресурс] / И.Н. Козубцов // Научно-методическое издание Концепт. – 2013. – № 11 (ноябрь). – ART 13228. – Гос. рег. Эл No ФС 77-49965. – ISSN 2304-120X – Режим доступа URL: http://e-koncept.ru/article/1446/2013_noyabr_art13228.html.
4. *Козубцов І.М.* Реалізація теорії розвитку методологічної компетентності аспірантів на основі моделі діяльності / І.М. Козубцов // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології / голов. ред. А.А. Сбруєва. – Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2014. – №1 (35). – С. 184 – 194.
5. *Самарук Н. М.* Формування професійної компетентності майбутніх економістів [Електронний ресурс] / Н. М. Самарчук // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – 2011. – №2. – Режим доступу URL: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/Vnadps/2011_2/11snmkme.pdf.
6. *Шумов В.В.* Введение в общую погранометрику: [монография] / , В.В. Шумов. – М.: ЛИБРОКОМ, 2011. – 240 с.: ил.: табл. – Библиогр.: с. 230 – 237. – ISBN 978-5-397-01967-5.
7. *Беляков, С.А.* Введение в погранометрику / С.А. Беляков, В.И. Борисов, В.В. Шумов. – М.: Пограничная академия ФСБ России, 2012. – 667 с. – ISBN 5-94412-056-8
8. *Новиков Д.А.* Введение в теорию управления образовательными системами / Д.А. Новиков. – М.: Эгвес, 2009. – 156 с.
9. *Бабанский Ю.К.* Оптимизации процесса обучения (Общедидактический аспект). – М.: «Педагогика», 1977. – 256 с.
10. *Крупская Н.К.* Педагогические сочинения. / Н.К. Крупская. – М, 1959.
11. *Новиков Д.А.* Теория управления образовательными системами / Д.А. Новиков. – М.: Народное образование, 2009. – 416 с.
12. *Кузьмина Н.В.* Педагогическое мастерство учителя как фактор развития способностей учащихся / Н.В. Кузьмина // Вопросы психологии. – 1984. – № 1. – С. 23 – 28.
13. *Сластенин В.А.* Педагогика: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В.А. Сластенин, И.Ф. Исаев, Е.Н. Шиянов; Под ред. В.А. Сластенина. – М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 576 с.

14. Ягунов В.В. Педагогіка: Навч. Посібник / В.В. Ягунов. – К.: Либідь, 2002. – 560 с.

15. Якса Н.В. Основи педагогічних знань : навч. посіб. / Н.В. Якса. – К.: Знання, 2007. – 358 с. – (Вища освіта ХХІ століття). – ISBN: 966-346-189-6.

16. Основи стратегії національної безпеки та оборон держави: підруч. В.Г. Радецький, О.П. Дузь-Крятченко, В.М. Воробйов, В.П. Грищенко, Ю.Г. Даник, Т.М. Дзюба, В.І. Єфименко, В.О. Косевцов, Е.М. Лисицин, А.А. Лобанов, С.М. Нчхаєв, М.І. Петренко, Ю.В. Пунда, А.О. Рось, В.В. Свиначенко, В.М. Телелим, В.О., Чмельов, П.І. Шуляк. – К.: Національна академія оборони України, 2009. – 596 с.

17. Шереметьев К. Самое важное о вашем интеллекте/ К. Шереметьев [Электронный ресурс] // Константин Шереметьев. – Режим доступа URL: http://www.sheremetev.info/free/Sheremetev-Samoe_vazhnoe_ob_intellekte.pdf.

И.М. Козубцов, кандидат технических наук,
старший научный сотрудник
Научный центр связи и информатизации
Военного института телекоммуникаций и
информатизации Государственного
университета телекоммуникаций

ОБОСНОВАНИЕ ДОСТОВЕРНОСТИ ТЕОРИИ РАЗВИТИЯ МЕТОДОЛОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ У АСПИРАНТОВ НА ОСНОВЕ ПРОБЛЕМНО-ДЕЯЛЬНОСНОМ ПОДХОДЕ

В статье автор обосновывает достоверность разработанной теории развития методологической компетентности у аспирантов. Теория основывается на фундаментальной основе проблемно-деятельностном подходе. Установлено, что развитие компетентности происходит лишь в процессе деятельности нацеленной на самосовершенствование. Поэтому предложено и процесс учебы строить на деятельностном подходе. Обеспечить самосовершенствование метод проблемной учебы.

Ключевые слова: методологическая компетентность, теория, развитие, аспирант.

I. Kozubtsov, candidate of engineering sciences,
senior research worker
Scientific center of connection and
informatization of the Military institute of
telecommunications and informatization of the
State university of telecommunications

GRADUATE STUDENTS HAVE A GROUND OF AUTHENTICITY OF THEORY OF DEVELOPMENT OF METHODOLOGICAL COMPETENCE ON BASIS OF PROBLEM-ACTIVITY OF APPROACH

In the article an author grounds authenticity of the worked out theory of development of methodological competence for graduate students. A theory is base on fundamental bases of problem-activity approach.

It is set that development of competence takes place only in the process of activity aimed at self-perfection. Therefore it offers and the process of studies to build on activity approach. To provide self-perfection method of problem studies.

Keywords: methodological competence, theory, development, graduate student.